

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА ЯК УЧАСНИКА АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

RESPONSIBILITY OF THE FORENSIC EXPERT AS A PARTICIPANT IN ADMINISTRATIVE JURISDICTION

Павлюк Р.Ю., аспірантка кафедри конституційного, міжнародного права
та публічно-правових дисциплін

*Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

В даній статті досліджуються питання юридичної відповідальності судового експерта як учасника адміністративного судочинства. Висвітлена позиція про те, що юридична відповідальність судового експерта виступає структурним елементом його процесуального статусу. В статті юридичну відповідальність судового експерта розглянуто як реакцію уповноважених органів держави на правопорушення, яке вчинено ним у зв'язку з невиконанням чи неналежним виконанням своїх юридичних обов'язків, що потягло обмеження фізичного, майнового чи особистого характеру. Судовий експерт на підставах і в порядку, передбаченими законодавством, може бути притягнутий до дисциплінарної, матеріальної, адміністративної чи кримінальної відповідальності. Запропоновано в статті питання адміністративної відповідальності судового експерта передбачити в одній частині ст. 185-3 КУпАП, а саме ч. 3 і викласти в наступній редакції: «Злісне ухилення експерта, перекладача від явки в суд, або в непідкоренні зазначених осіб розпорядженню головуючого чи в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення інших дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил». А також підтримано позицію, що потрібно також привести у відповідність і санкцію ч.3 ст. 185-3 КУпАП шляхом підвищення розміру стягнення.

У даній статті ми обговорили, що закріплення в законодавстві різних видів юридичної відповідальності для судових експертів – це запорука успішного здійснення судочинства, в тому числі і адміністративного. Зважаючи на те, що судовий експерт може нести адміністративну, дисциплінарну, матеріальну та кримінальну відповідальність, то ч.13 ст. 66 КАСУ запропоновано викласти в наступній редакції: «За завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків судовий експерт несе відповідальність, встановлену законом». Щодо кримінальної відповідальності судових експертів, то зазначено два склади кримінальних правопорушень, що тягнуть в подальшому кримінальну відповідальність судового експерта: ст. 384 – введення в оману суду або уповноваженого органу; ст. 385 – відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків.

Ключові слова: судовий експерт, юридична відповідальність, завідомо неправдивий висновок, адміністративне судочинство, учасник адміністративного судочинства.

This article examines the legal responsibility of a forensic expert as a participant in administrative proceedings. The position that the legal responsibility of the forensic expert is a structural element of his procedural status is highlighted. In the article, the legal responsibility of the forensic expert is considered as the reaction of the authorized state bodies to the offense committed by him in connection with the non-fulfillment or improper fulfillment of his legal duties, which entailed restrictions of a physical, property or personal nature. A forensic expert may be subject to disciplinary, material, administrative or criminal liability on the grounds and in the manner prescribed by law. It is proposed in the article to provide for the issue of administrative responsibility of the judicial expert in one part of Art. 185-3 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses, namely part 3 and set out in the following wording: «Malicious evasion of an expert, translator from appearing in court, or in disobedience of the specified persons to the order of the presiding judge or in violation of order during a court session, as well as committing other actions that indicate clear contempt for the court or the rules established by the court». And also supported the position that it is also necessary to bring the sanction of Part 3 of Art. 185-3 of the Code of Ukraine on administrative offenses by increasing the fine. In this article, we discussed that enshrining in the legislation various types of legal responsibility for judicial experts is the key to the successful implementation of judicial proceedings, including administrative ones. Taking into account the fact that a judicial expert can bear administrative, disciplinary, material and criminal responsibility, Part 13 of Art. 66 of the Code of Administrative Procedure of Ukraine is proposed to be set out in the following wording: «For a knowingly false conclusion, refusal without valid reasons to perform assigned duties in court, non-fulfillment of other duties, the judicial expert bears the responsibility established by law.» As for the criminal liability of forensic experts, there are two types of criminal offenses that entail further criminal liability of the forensic expert: Art. 384 – Misleading the court or an authorized body; Art. 385 – Refusal of a witness to testify or refusal of an expert or interpreter to fulfill the duties assigned to them.

Key words: judicial expert, legal responsibility, knowingly false conclusion, administrative proceedings, participant in administrative proceedings.

Постановка проблеми та її актуальність. Проблемам процесуального статусу експерта як учасника адміністративного судочинства присвятили свій науковий доробок такі вчені як: В.Б. Авер'янов, С.С. Бичкова, О.Ф. Дорошенко, О.М. Михайлов, А.В. Панчишин та інші автори.

Метою статті є з'ясування поняття та видів юридичної відповідальності судового експерта як учасника адміністративного судочинства та обґрунтування пропозицій щодо удосконалення даного структурного елементу його процесуального статусу.

Вклад основного матеріалу. В адміністративному судочинстві важливу роль відіграють учасники адміністративного судочинства, які відіграють допоміжну роль при здійсненні провадження в адміністративному судочинстві. Одним із таких учасників є судовий експерт (на нашу думку, в КАСУ (в ст. 68) та інших процесуальних кодексах має вживатися термін «судовий експерт», визна-

чення якого має бути чітко сформульовано у відповідності до Закону України «Про судову експертизу» [1, с. 94]). Відповідно до ст. 66 КАСУ експертом є особа, яка має необхідні знання та якій в порядку, встановленому цим Кодексом, доручається дати висновок з питань, що виникають під час розгляду справи і стосуються спеціальних знань цієї особи, шляхом дослідження матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини у справі [2].

Процесуальний статус судового експерта включає в себе такі структурні елементи як права, обов'язки, гарантії та юридичну відповідальність.

Перш, ніж перейдемо до розгляду видів юридичної відповідальності, що можуть застосовуватись до судового експерта як учасника адміністративного судочинства, розглянемо, що слід розуміти під терміном «юридична відповідальність» взагалі. На думку К.Г. Волинка юридична

відповідальність – це застосування до особи, що скоїла правопорушення, примусових заходів, передбачених санкцією порушеної норми, у встановленому для цього процесуальному порядку від імені держави і на підставі закону [3, с. 183]. П.М. Рабінович розглядає юридичну відповідальність як закріплений у законодавстві і забезпечуваний державою юридичний обов'язок правопорушника пізнати примусового позбавлення певних цінностей, що йому належать [4, с. 134]. Говорячи про юридичну відповідальність судового експерта ми розглядатимемо її як реакцію уповноважених органів держави на правопорушення, яке вчинено ним у зв'язку з невиконанням чи неналежним виконанням своїх юридичних обов'язків, що потягло обмеження фізичного, майнового чи особистого характеру.

Відповідно до ст. 14 закону України «Про судову експертизу» судовий експерт на підставах і в порядку, передбачених законодавством, може бути притягнутий до дисциплінарної, матеріальної, адміністративної чи кримінальної відповідальності [5]. Натомість в КАСУ визначено, що за завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді експерт несе кримінальну відповідальність (ч. 13 ст. 66 КАСУ). Фактично тим самим підкреслюючи про можливість нести виключно кримінальну відповідальність. Тож вважаємо за необхідне проаналізувати конкретно, які види юридичної відповідальності може нести судовий експерт як учасник адміністративного судочинства.

Адміністративна відповідальність – це різновид юридичної відповідальності, що є специфічною формою реагування держави в особі уповноважених, компетентних органів на адміністративне правопорушення, і полягає в застосуванні до правопорушників адміністративних стягнень, які тягнуть за собою обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру, а у випадках, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП), – і заходів впливу [6, с. 243–244]. Варто зазначити, що адміністративна відповідальність для судового експерта передбачена в ч. 3 ст. 185³ (Прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України) КУпАП [7]. Дана частина статті передбачає, що за злісне ухилення експерта від явки в суд на нього накладається стягнення у виді штрафу від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Як бачимо, ухилення має бути злісним, що проявляється у навмисному усуненні, неодноразовій відмові від явки в суд і це має підтверджуватись документами як доказами про офіційні виклики судового експерта. Злісність буде відсутньою, якщо надані різні юридичні документи – лікарняні листи, документи щодо відрядження та ін. Притягати до адміністративної відповідальності судового експерта за ч. 3 ст. 185³ КУпАП ми можемо у разі порушення обов'язку про прибуття в судове засідання, наслідки невиконання якого передбачені в ч. 1 ст. 129 КАСУ: «якщо в судове засідання не прибули свідок, експерт, спеціаліст, суд заслуховує думку осіб, які беруть участь у справі, про можливість продовження судового розгляду справи за відсутності свідка, експерта, спеціаліста, які не прибули, та постановляє ухвалу про продовження судового розгляду або про оголошення перерви. Одночасно суд може вирішити питання про привід свідка, експерта, спеціаліста, які не прибули» [2]. Тобто бачимо, що може настати для експерта і процесуальна відповідальність у виді приводу.

Крім того, що судовий експерт може ухилятися від явки до суду, він також може порушувати порядок під час судового засідання, проявляти зневагу до суду, тож постає питання, який вид відповідальності він нестиме в цьому випадку. Відповідно до ч. 2 ст. 134 КУпАП за неповагу до суду винні особи притягуються до відповідальності, встановленої законом. Питання про притягнення особи до

відповідальності за прояв неповаги до суду вирішується судом негайно після вчинення порушення, для чого у судовому засіданні із розгляду адміністративної справи оголошується перерва [2]. Фактично в такому випадку судового експерта може бути притягнуто за ч. 1 ст. 185³ КУпАП: «Неповага до суду, що виразилась у злісному ухиленні від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача або в невідкоренні зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуєчого чи в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил». Проте вважаємо таку кваліфікацію нелогічною і заохочуємо внести зміни до даної статті, де відповідно питання адміністративної відповідальності судового експерта передбачити в одній частині ст. 185³ КУпАП, а саме ч. 3 і викласти її в наступній редакції: «Злісне ухилення експерта, перекладача від явки в суд, або в невідкоренні зазначених осіб розпорядженню головуєчого чи в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення інших дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил». А також вважаємо нелогічним, що стягнення у виді штрафу є нижчими для судових експертів, перекладачів, ніж для пересічних громадян, тому вважаємо, що потрібно також привести у відповідність і санкцію ч. 3 ст. 185³ КУпАП шляхом підвищення розміру стягнення.

Щодо дисциплінарної відповідальності, то К.Ю. Мельник розглядає її як вид юридичної відповідальності, який полягає в обов'язку працівника, який порушив трудову дисципліну, понести покарання, передбачене нормами трудового законодавства і підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності вважає дисциплінарний проступок, під яким розуміє протиправне, винне невиконання або неналежне виконання працівником своїх трудових обов'язків, передбачених трудовим законодавством, колективними угодами, локальними нормативно-правовими актами і трудовим договором [8, с. 321]. Атестовані судові експерти за порушення вимог законодавства України про судову експертизу або методичних вимог під час проведення досліджень можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності. Питання притягнення до дисциплінарної відповідальності вирішується Центральною експертно-кваліфікаційною комісією при Міністерстві юстиції України [9].

Матеріальна відповідальність – це встановлений законом обов'язок відшкодувати шкоду, заподіяну своїми діями (бездіяльністю) у визначеному порядку та розмірах [10, с. 184]. Відповідно до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень у разі завдання своїми діями майнової шкоди під час проведення експертизи експерт несе матеріальну відповідальність згідно з чинним законодавством [11]. Відповідно до ч. 1 ст. 1166 ЦК України майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Тобто, якщо судовим експертом завдано майнової шкоди, то він повинен її відшкодувати в повному обсязі. Законодавство передбачає, що спочатку обов'язок відшкодування покладається на установу, в якій працює судовий експерт, а в подальшому він відшкодовує завдані збитки самій установі (ст. 1172 ЦК України) [12].

І найсуворіший вид юридичної відповідальності, що застосовується до судового експерта як учасника адміністративного судочинства є кримінальна відповідальність. Відповідно до ч. 1 ст. 131 КАСУ головуєчий у судовому засіданні роз'яснює експерту його права та обов'язки і попереджає його під розписку про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від

виконання покладених на нього обов'язків. Дане положення КАСУ є важливим в подальшому для вирішення питання про притягнення до кримінальної відповідальності, важливо, щоб до кримінального провадження була долучена розписка, згідно якої судового експерта попереджено про кримінальну відповідальність. У КК України передбачено два склади кримінальних правопорушень, що тягнуть в подальшому кримінальну відповідальність судового експерта: ст. 384 – введення в оману суду або уповноваженого органу; ст. 385 – відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків [13]. Крім того, не варто залишати і поза увагою той факт, що вчинення складу вищеназваних кримінальних правопорушень може супроводжуватись одержанням неправомірної вимоги судовим експертом і відповідно тягти ще й кримінальну відповідальність, що визначена в ст.368 КК України.

Висновки. Отже, процесуальний статус судового експерта як учасника адміністративного судочинства передбачає такий структурний елемент як юридична відповідальність. Закріплення в законодавстві різних видів юридичної відповідальності для судових експертів – це запорука успішного здійснення судочинства, в тому числі і адміністративного. Адже у разі сумлінного додержання обов'язків, що покладаються на судового експерта як учасника адміністративного судочинства, правосуддя буде законним та справедливим. Зважаючи на те, що судовий експерт може нести адміністративну, дисциплінарну, матеріальну та кримінальну відповідальність, то ч. 13 ст. 66 КАСУ пропонуємо викласти в наступній редакції: «За завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків судовий експерт несе відповідальність, встановлену законом».

ЛІТЕРАТУРА

1. Павлюк Р.Ю. Поняття та зміст процесуального статусу експерта як учасника адміністративного судочинства. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Випуск 4 (45). С. 93–96.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 року № 2747-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n10066> (дата звернення: 13.12.2022).
3. Волинка К.Г. Теорія держави і права : навч. посіб. К.: МАУП, 2003. 240 с.
4. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посібник. Вид. 6-е. Х. : Консум, 2002. 160 с.
5. Про судову експертизу: закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#n64> (дата звернення: 13.02.2023).
6. Ящук О. Поняття адміністративної відповідальності та її особливості. *Право України*. 2009. № 12. С. 242–246.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 року № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n81> (дата звернення: 08.02.2023).
8. Мельник К.Ю. Трудове право України : підручник / К.Ю. Мельник. Харків : Діса плюс, 2014. 480 с.
9. Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів: затверджене наказом Міністерства юстиції України від 03.03.2015 № 301/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#Text> (дата звернення: 13.02.2023).
10. Зайчук О.В. Сучасна правова енциклопедія./ О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, В.С. Ковальський [та ін.]; за заг. ред. О.В. Зайчука. 2-ге вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2013. 408 с.
11. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 13.02.2023).
12. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 18.02.2023).
13. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 18.02.2023).